

Á ÍSLENSKA

HIN HEFÐBUNDNA OG NÚTÍMALEGA TÆKNI TIL AÐ VARÐVEITA MAT ÚR NORRÆNNI/BALTNESKRI MATARGERÐ

ENGIN AFGANGUR NORRÆN/BALTNESK
MATREIÐSLULIST: STAFRÆNT NÁMSKEIÐ
MEÐ ÞJÁLFUNAREFNI OG VERKFÆRUM
FYRIR FULLORÐINSKENNARA

HIN HEFÐBUNDNA OG NÚTÍMALEGA TÆKNI TIL AÐ VARÐVEITA MATVÆLI

úr norrænni/baltneskri matargerð

Ágrip

"Hin hefðbundna og nútímalega tækni til að varðveita mat frá norrænni/baltneskri matargerð" þar á meðal Danmörku, Eistlandi, Íslandi, Lettlandi, Litháen með áherslu á "nota staðbundna" og tengsl við sjálfbærni.

Norræn/baltnesk gildi: Norræn/baltnesk matargerð á sér mjög gamla áhugaverða sögu, hefðir, uppskriftir, aðferðir. Nú á dögum felur matreiðslulistir í sér gamlar hefðir, sjálfbærnipætti eins og að varðveita menningararf og nota staðbundnar vörur, samþættingu nútímataækni, nýjungar og stafræna væðingu, forðast og lágmarka soun.

Við ætlum að efla hugmyndafræði NO LEFTOVER ekki aðeins á heimilis- og áhugamannastigi heldur einnig á fagstigi innan fullorðinsfræðslunnar. Samstarfsaðilar verkefnisins munu sýna aðferðir til að samþætta flotta og nútímalega hefðbundna norræna/baltneska matreiðslulist með tókum á NO LEFTOVER á öllum stigum matreiðslulistar á ítarlegan, skapandi, fræðandi og hvetjandi hátt.

Tilvísun: Zvereva, O. o.fl. (2024). Hin hefðbundna og nútímalega tækni til að varðveita mat úr norrænni/baltneskri matargerð. Nordplus fullorðinn. Engin afgangur. Norræn/baltnesk matreiðslulist: stafrænt námskeið með þjálfunarefni og verkfærum fyrir fullorðinskennara. Verkefniskenni: NPAD-2022/10049.
ISBN kóði: 978-9934-643-02-6
Website: www.no-leftover-nordic-baltic-culinary-arts.com

HOTEL SCHOOL
VIESNÍČU BIZNESA KOLEDŽA

com&train
Starti þin kompetensarás með oss

Sfs

Vik
VILNIAUS
KOLEGIJA

Mitra

100% ENGIN AFSTAF

Mynd: eftir Genadijs Stirans frá Getty Images Cranberry in sugar, Canva,

Efnisyfirlit

1. Lýsing á verkefninu, markmiði og markmiðum verkefnisins
2. Lýsing á samstarfsaðilum verkefnisins
3. Inngangur
4. Markmið og markmið Leiðarabókarinnar
5. Lýsing á markhópi handbókarinnar og hæfniviðmiðum, væntanlegur árangur eftir lestur handbókarinnar
6. Listi yfir varðveislutækni
7. Upprifjun og samantekt á hefðbundinni og nútímalegri tækni til að varðveita mat úr norrænni/baltneskri matargerð
8. Hefðbundnir réttir og vörur með varðveislu í norrænum og baltneskum matreiðslulistum
9. Matreiðslulist
10. Samantekt
11. Niðurstaða
12. Tilvísunarlisti
13. Tenglar á gagnlegar heimildir
14. Höfundar, þátttakendur

100% ENGIN AFSTAF

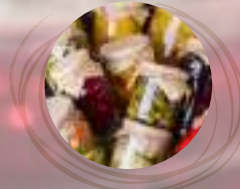

HEFÐBUNDNIR VARÐVEITTIR RÉTTIR OG VÖRUR FRÁ NORÐURLÖNDUM OG EYSTRASALTSLÖNDUM

LETTLAND

LITHÁEN

EISTLAND

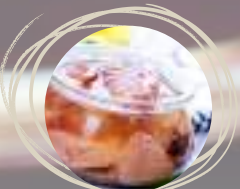
DANMÖRKU

ÍSLANDI

SVÍÐJÓÐ

NOREGI

FINNLANDI

GRÆNLAND

VARÐVEISLUTÆKNI Á NORÐURLÖNDUM OG Í EYSTRASALTSLÖNDUNUM

SÖLTUN

SÚRSUN

GERJUN

REYKINGAR

ÞURRKUN

RÁÐHÚS

CONFITING

NIÐURSUÐU OG VARÐVEISLA

**ÁFENGI OG EDIK
OG ÖNNUR TÆKNI**

Lýsing á verkefninu

„Markmið verkefnisins „NO LEFTOVER Nordic/Baltic Culinary Arts: Digital Course with Training Material and Tools for Adult Educators“, nr. NPHZ-2021/10049, er að efla kennsluáferðir fullorðinna kennara í matreiðslulistum með áherslu á norræna/ Hefðbundin og nútímaleg matargerð frá Eystrasaltsríkjunum með nálgun á ENGIN AFSTAF á mismunandi stigum, þar með talið að skipuleggja hráefni og skammta, elda, þjóna, selja, markaðssetja réttina og matargerðarhugmyndir, finna sanngjarna neysluleiðir fyrir afganga, ábyrga meðhöndlun lokastigsúrgangs.

Norrænn/eystrasaltsneskur virðisauki

Matreiðslulistin, og nánar tiltekið norræn/baltnesk matargerð, á sér mjög gamla áhugaverða sögu, hefðir, uppskriftir, aðferðir, og samtímamatreiðslulistin felur í sér þessar gömlu hefðir, sjálfbærniþætti eins og að varðveita menningararf og nota staðbundnar vörur, samþættingu nútíma og hefðbundin varðveisla og engin afgangstækni, nýjungar og stafræn væðing.

Verkefnakenni: NPAD-2022/10049
100% ENGIN AFSTAF

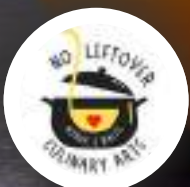
HOTEL SCHOOL
VIESNÍCU BIZNESA KOLEDŽA

com&train
Starti din kompetencarise med os

Sfs
Adult Education
Iceland

Vik
VILNIAUS
KOLEGIJA

Mitra

Mynd:
Bby robertsre frá Getty
Images, Canva

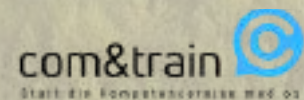
Samstarfsaðilar verkefnisins

LAND	NAFN MANNAR	VEFSÍÐA
LETTLAND	"HOTEL SCHOOL" Hótel viðskiptaháskóli	www.hotelschool.lv
LITHÁEN	Vilnius háskólinn	www.viko.lt
EISTLAND	MITRA	www.mitra.ee
ÍSLAND	SKREF VIÐ SKRÁ RÁÐGANG	www.sfsradgjof.is
DANMÖRK	Com&Train	www.comtrain.dk

**Verkefnakenni:
2022/10049**

NPAD-

100% ENGIN AFSTAF

Mynd:
Baltic Sea, eftir
Audrius
Venclova frá
Getty Images
Canva

Inngangur

Verkefnið NPAD-2022/10049 niðurstöður þróunarverkefnanna leiða til þróaðs nýja námskeiðsins 'Stafrænt námskeið í NO LEFTOVER Norræn/Baltnesk matreiðslulist fyrir fullorðna kennara' þar á meðal þróun á innihaldi námskeiðsins og uppsetningu áfanga, val á stafrænu sniði, aðferðir og efni sem nota á.

Tilgangurinn er að bæta aðferðir við fullorðinskennslu, aðgengi fullorðinna að námi, bæta gæði fullorðinsnáms og mæta nýjum eða breyttum þörfum fyrir breytt umhverfi einstakra tilboða í gestrisni, fjölbreytni í matargerð og fjölbreytni, straumum í ferðapjónustu fyrir ný upplifun og smekk, nútímasamfélag þarf tæknilega og stafræna endurbætur og endursnið, áherslu á sjálfbærni til að viðhalda hefðum og menningararfi sem og alþjóðlegum og innlendum auðlindum með ábyrgri neyslu og notkun staðbundins hráefnis og annarra auðlinda. Námskeiðspróunin styður við þróun þjálfunarmöguleika fyrir kennara, leiðbeinendur og annað uppeldisstarfsfólk í fullorðinsfræðslu umsjónarmanns verkefnisins, allra samstarfsaðila verkefnisins og annarra stofnana og einkafyrirtækja, opinberra stofnana þar sem námskeiðið verður fínstíllt vara fyrir mismunandi flokka fullorðinskennara. .

Norræn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-2022/10049

Verkefnakenni: NPAD-2022/10049

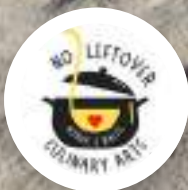
HOTEL SCHOOL
VIESNĪCU BIZNESĀ KOLEDŽĀ

com&train
Starti žin kompetencinisk mēd 03

Sfs

Vik
VILNAUS
KOLEGIJA

Mitra

Mynd:
Baltic Sea, eftir
Olga Ivanova frá
Getty Images,
Canva

100% ENGIN AFSTAF

Markmið og markmið handbókarinnar

„Norræn/eystrasaltsnesk matargerð á sér mjög gamla áhugaverða sögu, hefðir, uppskriftir, aðferðir. Nú á dögum felur matreiðslulistir í sér gamlar hefðir, sjálfbærniþætti eins og að varðveita menningararf og nota staðbundnar vörur, samþættingu nútímataækni, nýjungar og stafræna væðingu, forðast og lágmarka sóun. Við ætlum að efla hugmyndafræði NO LEFTOVER ekki aðeins á heimilis- og áhugamannastigi heldur einnig á fagstigi innan fullorðinsfræðslunnar. Samstarfsaðilar verkefnisins munu sýna aðferðir til að samþætta flotta og nútímalega hefðbundna norræna/baltneska matreiðslulist með tókum á NO LEFTOVER á öllum stigum matreiðslulistar á ítarlegan, skapandi, fræðandi og hvetjandi hátt. Verkefnaniðurstöðurnar fimm sem móta námskeiðið munu þjóna sem aðlaðandi efni, verkfæri til að aðstoða fullorðna kennara við að auka ytri og innri hvatningu fullorðinna nemenda sinna við að beita meginreglum NO LEFTOVER í matreiðslulistum.

100% ENGIN AFSTAF

Norrænn/baltneskur

virðisauki

Verkefniskenni: NPAD-2022/10049

Lýsing á markhópi handbókarinnar og hæfniviðmiðum, væntanlegur árangur eftir lestur handbókarinnar

Aðalmarkhópur fullorðinna kennara eru fullorðnir kennarar sem vinna með matreiðsluáætlanir á fag- og áhugamannastigi.

·Auk þess eru aukamarkhópar fullorðinskennarar sem vinna með fullorðnum innan félagsnáms, tómstundastarf, viðskiptaþjálfun og markþjálfun, símenntunarsmiðjur, málstofur, tengslanetviðburðir þar sem starfsemi matreiðslu, viðburðir með matarframboði eru innbyggðir.

· Þvert á formlegt, óformlegt og/eða óformlegt nám fyrir fullorðna;

·Bæði almennt og starfsnám;

100% ENGIN AFSTAF

Norrænn/baltneskur virðisauki

Verkefniskenni: NPAD-2022/10049

100% ENGIN AFSTAF HVAÐ VEIST ÞÚ UM NORRÆNLEGA / EYSTRASALTSNESKA

- Hvaða hefðbundnar aðferðir eru almennt notaðar á Norðurlöndum og í Eystrasaltslöndunum til að varðveita fisk og hvaða áhrif hafa þessar aðferðir á bragð og áferð fisksins?
- Lýstu gerjunarferlinu eins og það er stundað á Norðurlöndum og Eystrasaltssvæðum. Hvað eru dæmigerð gerjuð matvæli frá þessum svæðum?
- Hvernig eru reykingar notaðar sem varðveislutækni í norrænni og baltneskri matargerð og hvaða viðartegundir eru ákjósanlegar fyrir þetta ferli?
- Útskýrt hlutverk söltunar og þurrkunar í varðveislu kjöts og fisks á Norðurlöndum og í Eystrasaltslöndunum. Hver eru nokkur dæmi um matvæli sem eru varðveitt með þessum aðferðum?
- Hverjar eru nokkrar sögulegar ástæður fyrir þróun sérstakra matvælavarnaraðferða á Norðurlöndum og Eystrasaltssvæðum? Hvernig hafa þessar aðferðir haft áhrif á nútíma matargerð á þessum sviðum?

HOTEL SCHOOL
VIESNÍCI BEZNEŠA KOLEDŽA

com&train
Starte die kompetenzreise mit uns

Vik
VILNIAUS
KOLEGIJA

Mitra

Sfs

NORRÆN-

Vfirlit og samantekt á hefðbundnum

þorcennum Eystrasaltslöndum

matvæðisliðstara

ESTRASTRÍSKA

Norðurlönd og Eystrasaltssvæðið nær yfir Danmörku, Eistland, Finnland, Ísland, Lettland, Litháen, Noreg og Svíþjóð, auk sjálfstjórnarhéraðanna Grænlands, Álandseyja og Færeyja. Sögulega hafa þessi lönd verið samtengd og haft samskipti sín á milli um aldir. Gagnkvæm viðskipti hafa verið afgerandi þáttur í að auðvelda þetta samspil. Á undanförunum áratugum hafa Norðurlöndin og Eystrasaltslöndin eflast nánar og unnið saman að málum eins og hringlaga efnahagsmódelum, svæðisöryggi og stafrænni umbreytingu. (Norræna ráðherranefndin, 2020.)

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

NOTA LOCAL

Skilgreiningar: Theory Review
"Nota staðbundið"

Staðbundin uppspretta er meira en bara tískuorð; það er stefna sem gjörbyltir sjálfbærum viðskiptaháttum. Allt frá smábændum til handverksframleiðenda, það eru ótal kostir við að tileinka sér staðbundna uppsprettu sem hluta af sjálfbærni viðleitni fyrirtækisins. (Deb Dulal Das, 2023).

Kostir staðbundinnar uppsprettu fyrir sjálfbær fyrirtæki:

Verulegur ávinningur bíður sjálfbærra fyrirtækja sem ráða innkaupafyrirtæki til að forgangsraða staðbundnum innkaupum. Með því að styðja beint við bændur og framleiðendur á staðnum með störf og tekjur hjálpar staðbundin uppspretta að efla hagkerfi svæðisins. Að auki dregur það úr flutningsgjöldum og kolefnisfótspori þess að flytja vörur yfir víðfeðm svæði. (Deb Dulal Das, 2023).

Hugsaðu staðbundið til að hjálpa til við að ná sjálfbærri þróunarmarkmiðum. Notkun staðbundinnar framleiðslu er skynsamleg bæði fyrir veskið þitt og fyrir umhverfið og það stuðlar að mörgum SDGs. (The SDG Fund. (n.d.))

Norrænn/baltneskur virðisauki

Verkefniskenni:

NPAD-

2023/20049

100% ENGIN AFSTAF

Mynd: eftir huePhotography frá
Getty Images Signature, Canva.

100% ENGIN AFSTAF

Nordplus

NOTA LOCAL

Skilgreiningar: Theory Review

"Nota staðbundið"

Nokkur ráð til að hjálpa þér að elda staðbundið:

- 1. Farðu á bændamarkaði:** Þannig geturðu hjálpað til við að styðja staðbundna framleiðendur, atvinnulífið á staðnum og hvetja til atvinnu á staðnum. Auk þess geturðu prófað vörur sem þú finnur kannski ekki í matvöruverslunum!
- 2. Athugaðu uppruna vöru:** nú á dögum er matur oft fluttur hálfan heiminn svo hann geti verið fánlegur í hillum stórmarkaða allt árið um kring. En staðbundnar, árstíðabundnar vörur hafa tilhneigingu til að vera ódýrari, ferskari, með minna af aukefnum eða rotvarnarefnum og val á þeim er önnur leið til að styðja við hagkerfið á staðnum.
- 3. Skipuleggðu árstíðabundna matseðla:** Finndu út hvað er á tímabili og skipuleggðu matseðla í kringum þetta. Þetta mun tryggja fjölbreytni í mataræði þínu allt árið og þýðir að þú notar ferskt og bragðgott afurð. Ef þú ert sérstaklega ævintýragjarn getur það verið uppspretta einstakra uppskrifta að borða ágengar, ekki innfæddar tegundir plantna og dýra á sama tíma og það hjálpar til við að koma jafnvægi á staðbundin vistkerfi.
- 4. Breyttu bakgarðinum þínum, gluggakistunni eða þakinu í eldhúsgarð:** Sama hversu lítið pláss þú hefur, það er fullt af hlutum sem þú getur ræktað sjálfur ódýrt og auðveldlega. Jurtir eins og steinselja, mynta eða basilíka þurfa mjög lítið pláss til að vaxa og geta virkilega hjálpað til við að umbreyta réttunum þínum.
- 5. Notaðu minna unnin matvæli:** keyptu ferskan mat af betri gæðum og notaðu hann síðan á skilvirkari hátt, minnkaðu matarsóun með því að spara afganga og skipuleggja máltíðir fram í tímann. Þetta sparar peninga á sama tíma og það styður skilvirkari nýtingu auðlinda. (The SDG Fund. (n.d.))

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

MATARVARÐSÖND

Almenn varðveisluaðferð með salti
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

VARÐVEISLU MATVÆLA

Varðveisla matvæla, einhver af mörgum aðferðum þar sem matvælum er haldið í skefjum eftir uppskeru eða slátrun. Slík vinnubrögð eru frá forsögulegum tíma. Meðal elstu aðferða við varðveislu eru þurrkun, kæling og gerjun. Nútíma aðferðir fela í sér niðursuðu, gerilsneyðingu, frystingu, geislun og íblöndun efna. Framfarir í umbúðaefnum hafa gegnt mikilvægu hlutverki í nútíma varðveislu matvæla. (Singth, P, Daesrosier, N.W., 2024).

MATARVARÐSÖND

- Skemmdarkerfi
- Örverumengun
- Bakteríur
- Sveppir: mikilvægir í matarskemmdum eru ger og mygla.
- Eftirlit með örverumengun
- Efnafræðileg hrörnun
- Ensímhvörf: Ensím eru stórar próteinsameindir
- Sjálfoxun (Singth, P, Daesrosier, N. W., 2024).

SKOÐUNARVÉL

- Skemmdarkerfi
- Maillard viðbrögð
- Viðbrögð af völdum ljóss

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

MATARVARÐSÖND

Almenn varðveisluaðferð með salti
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

- Varðveisla við lágan hita
- Kæling
- Frjósi. (Singth, P, DAesrosier, N. W., 2024).
- Varmavinnsla
- Niðursuðu
- Forfrjóvgunaraðferðir
- Ófrjósemisaðgerð
- Gerilsneyðing
- smitgát vinnsla
- Blöndun
- Ofþornun
- Gerjun og súrsun
- Súrsaðir ávextir og grænmeti
- Súrsað kjöt (Singth, P, Daesrosier, N. W., 2024).

MATARGEISUN

- Lífræn efna rotvarnarefni
  - Ólífræn efna rotvarnarefni:
  - Brennisteinsdíoxíð og súlfít eru kannski mikilvægustu ólífrænu efnavarnarefnin.
  - Matargeislun
  - Matargeislun felur í sér notkun annaðhvort háhraða rafeindageisla eða háorkugeislun með bylgjulengdir minni en 200 nanómetrar, eða 2000 angström (t.d. röntgengeislar og gammageislar). Þessir geislar innihalda næga orku til að rjúfa efnatengi og jóna sameindir sem liggja í vegi þeirra.
- (Singth, P, Daesrosier, N. W., 2024).

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ÖRVERUR

Almenn varðveisluaðferð með salti
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Ef þú lætur ferskan mat liggja í kring er eitt af því fyrsta sem gerist að örverur lenda á honum. Og þetta byrjar að versna mat með tímanum. Og af því versta sem þeir geta gert er að byrja að framleiða eitrefni sem geta verið eitruð öllum sem borða þann mat. Og formenn uppgötvuðu fyrir mjög, mjög löngu síðan, að ein leið til að stöðva þetta er að reyna að varðveita mat. (Singh, P, Daesrosier, N. W., 2024).

Örverur eru ábyrgar fyrir því að búa til skemmtilegustu matvörur okkar - eins og osta, brauð, jógúrt og auðvitað bjór. En aðrar örverur - eins og salmonella, listeria eða E coli 0157 - geta valdið okkur miklum skaða. (Singh, P, Daesrosier, N. W., 2024).

Þeir notuðu ýmsar aðferðir eins og söltun, þurrkun, kökukrem, súrsun, reyking eða gerjun fyrir bjór, osta og brauð - allt sem við notum enn í dag.

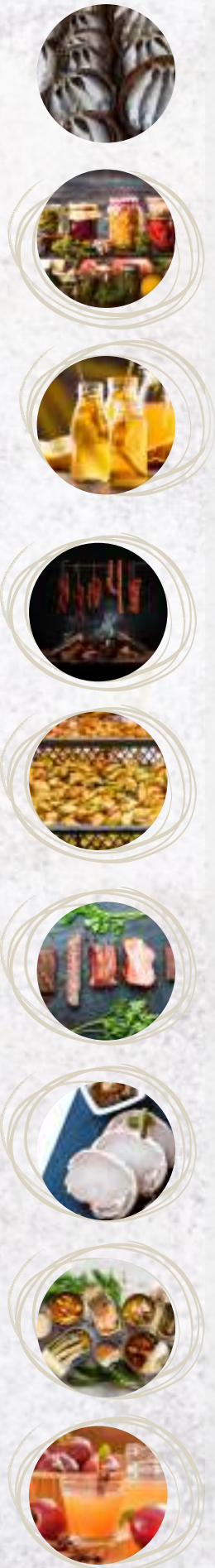
Suðu drepur ekki allar örverur, bara flestar. Sumar bakteríur eru í raun ónæmar fyrir hitastigi sjóðandi vatns, sem er 100 gráður á Celsíus. Til að losna við þá þarftu að hækka hitastigið í um 121 gráðu. En þú getur aðeins gert þetta með því að hita vatn undir þrýstingi.

Margar örverur geta ekki lifað af áfengi, en ger getur það, sem gerir það að áhrifaríku formi varðveislu.

Súr aðstæður - eins og edik eða súrsun - eru líka ógeðsælt umhverfi fyrir örverur. (Singh, P, Daesrosier, N. W., 2024).

VARÐVEISLUTÆKNI Á NORÐURLÖNDUM OG Í EYSTRASALTSLÖNDUNUM

1. SÖLTUN
2. ÞURRSÖLTUN
3. PÚÐUR
4. SÚRSUN
5. GERJUN
6. MJÓLKURSÝRUGERJUN
7. KALDAR REYKINGAR
8. HEITAR REYKINGAR
9. RÁÐHÚS
10. LOFTÞURRKUN
11. FROSTÞURRKUN
12. SÓLÞURRKUN
13. OFNÞURRKUN
14. VÖKVASKORTUR
15. SÚRUR
16. MARINERING
17. SYKURHREINSUN
18. TÓMARÚMÞÉTTING
19. NIÐURSUÐU
20. ÞRÝSTI NIÐURSUÐU
21. SULTUGERÐ
22. HLAUPGERÐ
23. MARMELAÐIGERÐ
24. VARÐVEISLA Í ÁFENGI
25. SAMFESTING
26. POTTGERÐ
27. ÁTÖPPUN
28. BAKSTUR
29. ÁVAXTALEÐUR
30. JURTAÞURRKUN

VARÐVEISLUTÆKNI Á NORÐURLÖNDUM OG Í EYSTRASALTSLÖNDUNUM

31. REYKINGAR MEÐ EINIBERJUM
32. REYKINGAR MEÐ BIRKI
33. OSTAÖLDRUN
34. SMJÖRHRÆRING
35. AÐ GERA GHEE
36. AÐ BÚA TIL TÓLG
37. GERA SVÍNAFEITI
38. SKÝRANDI SMJÖR
39. RÓTARKJALLARAGEYMSLA
40. SANDGEYMSLA
41. SAGGEYMSLA
42. KARTÖFLUSTERKJUFRAMLEIÐSLA
43. PEKTÍNÚTDRÁTTUR
44. EDIKGERÐ
45. MALT EDIKFRAMLEIÐSLA
46. FRAMLEIÐSLA Á EPLASAFI EDIK
47. BJÓRBRUGG
48. KVASSFRAMLEIÐSLA
49. MJÖÐBRUGG
50. BERJAVÍNSGERÐ
51. SNAPSEIMING
52. AQUAVIT EIMING
53. HEIMILISBRENNSLA
54. SINNEPSGERÐ
55. PIPARRÓTARVÖRN
56. SALTAKKRÍSFRAMLEIÐSLA
57. SÍLDARUNDIRBÚNINGUR
58. BRAUÐGERJUN
59. RÚGBRAUÐSBAKSTUR
60. FLATBRAUÐSPURRKUN

VARÐVEISLUTÆKNI Á NORÐURLÖNDUM OG Í EYSTRASALTSLÖNDUNUM

61. RUKJUGERÐ

62. HARDTACK BAKSTUR

63. LINGONBERRY VARÐVEISLA

64. NIÐURSOÐNAR SÍTRÓNUR

65. FISKÞURRKUN

66. SKURÐFISKFRAMLEIÐSLA

67. STOKKFISKFRAMLEIÐSLA

68. LUTFISKUNDIRBÚNINGUR

69. RAZORFISH UNDIRBÚNINGUR

70. SÝRUFLÆÐISGERJUN

71. GRAVLAX LÆKNING

72. REYKTUR LAXASMOKINGUR

73. BLÓÐPYLSUGERÐ

74. LIFRARPYLSUGERÐ

75. SALAMI LÆKNING

76. PASTRAMI LÆKNA

77. LÆKNING Á SVÍNAFEITI

78. KAVÍARSÖLTUN

79. HROGNASÖLTUN

80. SALTSMJÖRSFRAMLEIÐSLA

81. SÚRMJÓLKURFRAMLEIÐSLA

82. KEFIRFRAMLEIÐSLA

83. JÓGÚRTFRAMLEIÐSLA

84. SMJÖRMJÓLKURFRAMLEIÐSLA

85. SMETANA FRAMLEIÐSLA

86. KUMIS FRAMLEIÐSLA

87. TVAROOGSGERÐ

88. CLOTTED CREAM FRAMLEIÐSLA

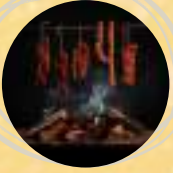
89. GERILSNEYÐING HEIMA

90. RÓTARJURTAGERJUN

VARÐVEISLUTÆKNI Á NORÐURLÖNDUM OG Í EYSTRASALTSLÖNDUNUM

91. BERJAPURRKUN
92. SVEPPAPURRKUN
93. LAUFGRÆNT ÞURRKUN
94. JURTAINNRENNSLI
95. SÚR SÚPU GERJUN
96. MELASSAPURRKUN
97. HUNANGSVARÐVEISLA
98. UNDIRBÚNINGUR SÚRSADRA EGGJA
99. SALTFISKHROGNAFRAMLEIÐSLA
100. GERJAÐ RÓTARGRÆNMETI OG ANNAR TÆKNI OG AÐFERÐIR

- ÞEKKIR ÞÚ ALLA SKRÁÐAR VARÐVARNSTÆKNI?
- GETURÐU SKILGREINT LÖNDIN ÞAR SEM ÞESSAR VARÐVEISLUAÐFERÐIR VORU OG ERU NOTAÐAR?!

Líkindi í varðveislutækni á Norðurlöndum og Eystrasaltssvæðum

- 1. Loftslagsáhrif:** Bæði svæðin búa við langa, erfiða vetur og stutta vaxtartíma, sem krefst árangursríkra verndaraðferða til að tryggja fæðuframboð allt árið.
- 2. Náttúruauðlindir:** Bæði svæðin hafa aðgang að miklu magni af fiski og sjávarfangi, villtum berjum, sveppum og veiðidýrum, sem oft eru varðveitt með hefðbundnum aðferðum.
- 3. Hefðbundnar aðferðir:** Margar varðveisluáðferðir eins og söltun, reykingar, gerjun og þurrkun eru algengar á báðum svæðum vegna virkni þeirra og einfaldleika.

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

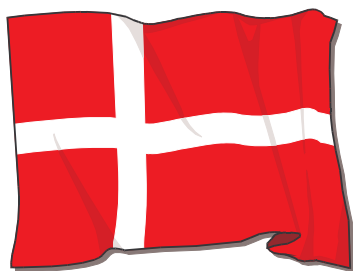
Mynd: af atlasstudio, Canva.

DANMÖRK

HELSTU STAÐREYNDIR:

Íbúafjöldi: 5.965.990 (2024, Danmörk tölfræði)
Höfuðborg: Kaupmannahafnarsvæði: Danmörk er land í Norður-Evrópu milli Norðursjóar og Eystrasalts. Landið er samtals 42.920 km² að flatarmáli (worlddata.com) Náttúra: Danska landslagið er að mestu flatt. Það er margs konar skógur, hæðir og mýrar. Danska strandlínan er sú 16. lengsta í heimi og teygir hún sig samtals 7.314 kílómetra.

DANMÖRK

Yfirlit og samantekt um hefðbundnar
aðveislutækni

U

1. Súrsun: Mikið notað fyrir grænmeti og fisk, eins og sýrða síld.
2. Reykingar: Algengt fyrir fisk og pylsur; Danskur reyktur ostur er líka áberandi.
3. Þurrkun: Bæði þurrkjöt og saltvatn eru notuð fyrir kjöt, sérstaklega svínakjötsvörur eins og beikon.
4. Gerjun: Minna lögð áhersla en notuð fyrir sumar mjólkurvörur eins og súrmjólk.

Norrænn/baltneskur virðisauki
Verkefniskenni: NPAD-2022/10049
100% ENGIN AFSTAF

Mynd: eftir Gannet77 frá Getty Images
Signature, Canva.

EISTLAND

HELSTU STAÐREYNDIR:

Landsvæði 45.339 km²

Skógarsvæði: yfir 47% Strandlína:

3.794 km að lengd Vötn: yfir 1.500

Ár: yfir 7.000 Íbúar: 1.319.041

milljónir (2024) Höfuðborg:

Tallinn

EISTLAND

Yfirlit og samantekt um hefðbundnar varðveislutækni

1. Gerjun: Hefðbundnar aðferðir eru meðal annars að gerja hvítkál, gúrkur og annað grænmeti.
2. Reykingar: Notað fyrir fisk, sérstaklega Eystrasaltssíld, og kjöt.
3. Saltun og pækling: Algengt fyrir fisk og grænmeti.
4. Þurrkun: Berið á sveppi og suma fiska.

Norrænn/baltneskur virðisauki V
2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

Mynd: Rauðrófur. LOVE_LIFE frá Getty Images
Signature, Canva.

EISTLAND

EISTNESKA
VARÐVEISLUTÆKNI

Verkefnakenni: NPAD-2022/1004

Myndir: eftir MITRA,
Eistlandi

LETTLAN

D

HELSTU STAÐREYNDIR:

Landsvæði: 64.589 km²

Strandlína: 494 km að lengd

Skógarsvæði: yfir 52% (2021)

Vötn: yfir 2.300 Ár: yfir 12.000

Íbúafjöldi: 1.883 milljónir (2023,

Csp) Höfuðborg: Riga

LETTLAND

Yfirlit og samantekt um hefðbundnar varðveislutækni

1. Gerjun: Almennt notað fyrir grænmeti eins og súrkál og súrum gúrkum.
2. Reykingar: Oft notað fyrir fisk, sérstaklega síld og ál, sem og fyrir pylsur og annað kjöt.
3. Þurrkun: Notað sjaldnar, en nokkur harðfiskur og sveppir finnast.
4. Niðursoðing og varðveisla: Ávextir varðveitir, sérstaklega af berjum eins og trönuberjum og sólberjum.

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

Nordplus

LETTLAN

DLETTNESKA

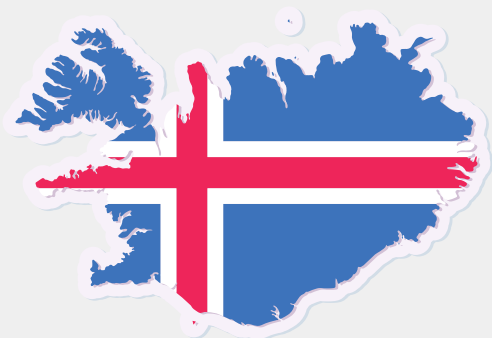
VARÐVEISLUTÆKNI

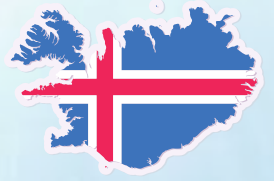
ÍSLAND

HELSTU STAÐREYNDIR:

Landsvæði 103.000 km² Skógarsvæði: um 2 %
Strandlína: 6.542,4 km að lengd
Vötn: 40 á bilinu 2,5 - 10 km² Ár: yfir 55 ár, lengst er Þjórsá.
Íbúar: 383.726 milljónir (2024) Höfuðborg: Reykjavík

ÍSLAND

Yfirlit og samantekt um hefðbundnar varðveislutækni

1. **Gerjun:** Hefðbundnar aðferðir eru meðal annars að gerja hákarl (hákarl) og skyr (ræktuð mjólkurafurð).
2. **Þurrkun:** Mjög algeng fyrir fisk, svo sem við framleiðslu á harðfiski.
3. **Reykingar:** Notað fyrir bæði fisk og lambakjöt og bætir við einstökum bragði með staðbundnum viðum.
4. **Söltun:** Nauðsynlegt til að varðveita fisk, þar á meðal aðferðir eins og að búa til saltfisk (saltaðan þorsk).

LITHÁEN

HELSTU STAÐREYNDIR:

Landsvæði 65.300 km² Skógarsvæði:
yfir 34,5% (World Bank, 2021)
Strandlína: 262 km að lengd Vötn:
yfir 2800 Ár: yfir 4.418 (lengra en 3
km) Íbúafjöldi: 2.832 milljónir (2023,
Hagstofa Litháen) Höfuðborg Litháen
Vilnius

LITHÁEN

Yfirlit og samantekt um hefðbundnar varðveislutækni

1. Gerjun: Mikilvæg aðferð þar sem gerjuð grænmeti eins og súrkál, gúrkur og rófukvass er vinsælt.
2. Reykingar: Mikið notað fyrir kjöt, sérstaklega við að búa til hefðbundnar pylsur eins og skilandis.
3. Salting og pækling: Algengt til að varðveita svínakjöt og annað kjöt.
4. Niðursoðing og varðveisla: Ávextir varðveitir, sérstaklega af berjum og eplum, svo og hunangsvörn.

100% ENGIN AFSTAF

Mynd: eftir ValentynVolkov frá Getty Images Pro, Canva.

Nordplus

FÆREYJAR

Yfirlit og samantekt um hefðbundnar varðveislutækni

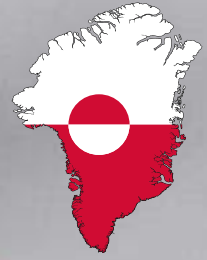
- 1. Þurrkun:** Aðalaðferð vegna vindasöms loftslags, notuð fyrir fisk (einkum þorsk) og kindakjöt (ræst kjöt).
- 2. Gerjun:** Fiskur og kjöt eru oft gerjað, þar á meðal hefðbundinn ræst fiskur (gerjaður fiskur).
- 3. Reykingar:** Notað fyrir fisk og kjöt, sem stuðlar að einstökum staðbundnum bragði.
- 4. Söltun:** Mikið notað til að varðveita fisk.

100% ENGIN AFSTAF

Mynd: eftir anouchka frá Getty Images Signature, Canva.

GRÆNLAND

Yfirlit og samantekt um hefðbundnar varðveislutækni

1. Þurrkun: Mikilvægt fyrir fiska og sjávarspendýr.
2. Gerjun: Notað í hefðbundinn mat eins og kiviak (gerjaða sjófugla).
3. Reykingar: Notað til að varðveita fisk og sjávarspendýr, bæta bragði og lengja geymslupól.
4. Frysting: Náttúruleg frysting er notuð vegna kalt loftslags, sérstaklega fyrir kjöt og fisk.

SVÍPJÓÐ

Yfirlit og samantekt um hefðbundnar varðveislutækni

1. Gerjun: Mikið notað fyrir mjólkurvörur (filmjólk, ostur) og fisk (surströmming).
2. Reykingar: Notað fyrir fisk, eins og lax og síld, og kjöt.
3. Súrsun: Vinsælt fyrir grænmeti og fisk, sérstaklega sýrða síld.
4. Þurrkun og þurrkun: Harðfiskur (eins og stökkfiskur) og saltkjöt (eins og graflax) er algengt.

NOREGUR

Yfirlit og samantekt um hefðbundnar varðveislutækni

1. Þurrkun: Mikilvæg aðferð fyrir fisk, sérstaklega við framleiðslu á stofnfiski og klippfiski.
2. Reykingar: Mikið notað fyrir fisk (eins og lax og silung) og kjöt.
3. Gerjun: Notað fyrir mjólkurvörur (kefir) og fisk.
4. Þurrkun: Bæði þurrkur og pækill eru algengar, sérstaklega fyrir fisk og kjöt eins og graflax.

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

HEFÐBUNDIR RÉTTIR OG VÖRUR

EFTIR LANDI

SVÍPJÓÐ

Surströmming
(gerjuð síld)

Gravlax (Stærð lax
með dilli og sykri)

Blóðbúðingur

SVÍPJÓÐ

Sýró skinka

Lifrarpaté

Lingonberry
varðveitir

DANMÖRK

Sylta (höfuðostur
eða brawn)

Rullepølse
(valsaður,
kryddaður og sýður
svínakjöt)

Lifrarpaté

ÍSLAND

Stokkfiskur
(Ósaltaður fiskur
þurrkaður af köldu
lofti og vindi)

Klippfiskur (Saltaður
og harðfiskur)

Klippfiskur (Saltaður
og harðfiskur)

LETTLAND,
LITHAEN,
EISTLAND

Svínafeiti

Kvass (gerjaður
drykkur úr
rúgbrauði)

Mjöður (gerjaður
hunangsdrykkur)

FINNLAND

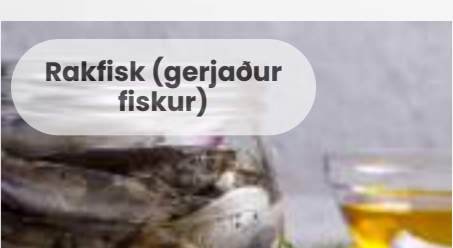

Kippers (reykt síld)

Finnan haddie (reykt
ýsa)

NOREGUR

Rakfisk (gerjaður
fiskur)

Saucisson (frönsk
pylsa aðlöguð á
Norðurlöndum)

Lutfiskur

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

SÖLTUN

Almenn varðveisluaðferð með salti
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Mynd: eftir andriiafanasev, Canva

ÞURRSÖLTUN

Nudda salti beint á matinn

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

PÆLING

Leggið mat í bleyti í saltvatnslausn

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir vallefrias frá Getty Images, Canva

Mynd: eftir tefonimages frá Getty Images, Canva

RÁÐHÚS

Notaðu blöndu af söltun, þurrkun og stundum reykingu
notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

SÖLTUN

Almenn varðveisluaðferð með salti
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

SÍSING

Súrsun er hefð sem nær meira en 4000 ár aftur í tímann til Mesópótamíu til forna í Miðausturlöndum, þar sem gúrkur voru fyrst læknaðar. Þó við höfum tilhneigingu til að hugsa um súrum gúrkum þegar hugtakið súrsun er nefnt, á það við um hvers kyns matvæli sem eru varðveitt annað hvort með mjólkurgerjun eða með ediklausn. (The Culinary Pro, N/D.)

PÆLING

Lækning sem er leyst upp í vatni er kölluð saltvatn og vinnur eftir dreifingarreglunni. Vegna þess að saltlausnin er þéttari en vatnið í fæðunni er leitað jafnvægis og dregur þar með salt og raka inn í vöruna og bætir henni bragð og raka. Pæklun er hægt að gera með hvaða kjöti, fiski eða alifuglum sem er. Í flestum saltvatnsuppskriftum er 3-5% salthlutfall staðlað en gæti verið allt að 9-10%. (The Culinary Pro, n/d)

MARINERING

Hægt er að útbúa marineringar með ediki, víni eða sítrónusýrum og geta innihaldið krydd, salt, sykur eða olíu. Á meðan súrsun er almennt notuð þegar enginn hiti er borinn á, eru marineringar mikið notaðar fyrir mat sem á að elda. Auk þess að bæta bragði við matvæli eru marineringar oft notaðar til að mýkja sterka kjötsneiða. Síran mun brjóta niður kjöttrefjarnar og gera þær mjúkar, en gæta þarf varúðar þar sem marinering eins og kjöt of lengi getur valdið því að áferðin verður mjúk í munninum. (The Culinary Pro, n/d.)

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

SÖLTUN

Almenn varðveisluaðferð með salti
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Mynd: eftir FSTOPLIGHT frá Getty Images Signature, Canva

SALTAÐ SMJÖR

Smjör varðveitt með salti
notað í Danmörku, Svíþjóð, Noregi,
Finnlandi; sjaldgæfari í
Eystrasaltslöndunum

OSTAÖLDRUN

Varðveisla osta með öldrun
notað í Danmörku, Svíþjóð, Noregi;
sjaldgæfari í Eystrasaltslöndunum

Mynd: eftir by kcline frá Getty Images Signature, Canva

Mynd: eftir magnola, Canva

KVARKUR

**Notaðu blöndu af
söltun, þurrkun og
stundum reykingu**
notað á öllum Norðurlöndum
og Eystrasaltslöndum

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

SÖLTUN

Almenn varðveisluaðferð með salti
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Mynd: eftir ogichobanov frá Getty Images, Canva

SKYRI

Bóndaostur

notað í Lettlandi, Litháen, Eistlandi.

Salt er algengt rotvarnarefni fyrir matvæli vegna þess að það hindrar náttúrulega flestar bakteríur og sveppavöxt. Hægt er að salta skinku, beikon, önd, fisk, egg, osta og grænmeti í gegnum þurrkur eða blauta saltvatn í stuttan eða langan tíma til að ná tilætluðum árangri.

Söltuð matvæli eru stundum þurrkuð, eins og í tilfelli lutefisks, og síðan endurvötnuð síðar, fyrir matreiðslu. Söltun er hægt að gera með því að nudda yfirborðið eða grafa hlutinn í saltbeð. Einnig er hægt að nota saltmauk eða deig til að hjúpa vöruna. (The Culinary Pro, 2024.)

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

SÚRSUN

Geymist í ediki eða saltvatni
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Mynd eftir bit245 frá Getty Images, Canva

SÚRSAÐAR GÚRKUR

Gúrkur varðveittar í saltvatni

notað í Lettlandi, Litháen, Eistlandi,
Danmörku, Íslandi; ekki algengt í Færeyjum.

SÚRAR RÓFUR

Rófur varðveittar í ediki

notað í Lettlandi, Litháen, Eistlandi,
Svíþjóð, Finnlandi

Mynd eftir alisafarov frá Getty Images, Canva

ÖÐRU SÚRSUÐU GRÆNMETI

**Mismunandi grænmeti
varðveitt í ediki**

(hvítlaukur, tómatar, paprika,
chilipipar, maís osfrv.),

aðallega notað í Eystrasaltslöndunum

Mynd eftir Ozbalci frá Getty Images

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

SÚRSUN

Geymist í ediki eða saltvatni
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

MARINERAÐIR SVEPPIR

Sveppir varðveittir í ediki

notað í Lettlandi, Litháen, Eistlandi, Finnlandi;
sjaldgæfari á öðrum Norðurlöndum

Mynd eftir Sergii Baibak frá Getty Images,, Canva

SÚRSUÐ SÝRA

Súra varðveitt í ediki (fyrir súru súpu á veturna)

aðallega notað í Eystrasaltslöndunum

Mynd eftir y Martina Unbehauen frá Getty Images,, Canva

SÚRSETT EGG

Egg varðveitt í ediki

notað í Danmörku, Svíþjóð;
sjaldgæfari á öðrum
Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd eftir Oleksandr Prokopenko, Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

SÚRSUN

Geymist í ediki eða saltvatni
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

SÓSUÐ SÍLD

Síld marineruð í ediki og kryddi

notað í Svíþjóð, Danmörku, Noregi;
sjaldgæfari í Eystrasaltslöndunum;

Mynd eftir Santje09 frá Getty Images, Canva

NIÐURSOÐNAR

Sítrónur varðveittar í salti og eigin safa

ekki almennt notað á Norðurlöndum og í
Eystrasaltslöndunum

Mynd af AscentXmedia frá Getty Images
Signature, Canva

SÚRSUÐ GRUKKER

Grasker varðveitt í ediki með sykri, einnig án ediki

notað í Eystrasaltslöndunum

Mynd eftir ArtSvitlyna frá Getty Images, Canva

Mismunur á varðveislutækni á Norðurlöndum og Eystrasaltssvæðum

GERJUNARTÆKNI

Norræn: Á Norðurlöndum er gerjun mikið notuð, sérstaklega í formi mjólkurafurða eins og skyr (íslensk jógúrt), surmjólk (súrmjólk) og osta. Gerjun fisks, eins og í surströmming (gerjuð síld), er líka athyglisverð.

Eystrasalt: Gerjun í Eystrasaltslöndunum inniheldur oft margs konar grænmeti, þar sem súrkál (gerjuð hvítkál) er mjög vinsælt. Auk þess finnast drykkir eins og kvass (gerjaður rúgbrauðsdrykkur) oftast á Eystrasaltssvæðinu.

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-
2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

Mynd af estefianivizcaino, Canva.

Mismunur á varðveislutækni á Norðurlöndum og Eystrasaltssvæðum

MJÓLKURVARÐVEISLA

Norræn: Mjólkurvarðveisla á Norðurlöndum nær yfir margs konar gerjaðar vörur, þar sem ostar eins og Västerbotten og hefðbundnar smjör- og rjó mavörur gegna mikilvægu hlutverki. Ræktaðar mjólkurvörur eins og filmjök og kefir eru undirstöðuefni.

Eystrasalt: Eystrasaltslöndin hafa einnig sterka mjólkurhefð, en með mismunandi vörum eins og osti, smetana (sýrður rjómi) og gerjaða mjólkurdrykki. Áherslan á ferskar og súrar mjólkurvörur er meira áberandi.

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-
2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

Mynd af Fascinadora frá Getty Images,
Canva.

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

GERJUN

Leyfa gagnlegum bakteríum að breyta sykri í sýrur
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Mynd eftir holbinski frá Getty Images, Canva

MJÓLKURSÝRUGER JUN

**Sérstök gerð gerjunar með
mjólkursýrugerlum (kald gerjun)**

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum.

SÚRKÁL

Gerjað hvítkál

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir czekma13 frá Getty Images, Canva

SÚRSUÐ GRUKKER

**Grasker varðveitt í
ediki með sykri, einnig
án ediki**

notað í Eystrasaltslöndunum

Mynd: eftir ArtSvitlyna frá Getty Images, Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

GERJUN

Leyfa gagnlegum bakteríum að breyta sykri í sýrur
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

KIMCHI

Gerjað grænmeti

(undir áhrifum frá kóreskri matargerð, minna hefðbundin en notuð á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum)

Mynd: eftir Alexander Labut frá Getty Images, Canva

GERJUÐ EPLI

Gerjuð epli í tunnu

aðallega notað í Eystrasaltslöndunum (undir áhrifum, en ekki hefðbundið)

Mynd: eftir czekma13 frá Getty Images, Canva

GERJAÐIR GRÆNIR TÓMATAR

Grænir (einnig rauðir) tómatar varðveittir í tunnuediki

notað í Eystrasaltslöndunum; áhrif, en ekki hefðbundin;

Mynd: eftir ValentynVolkov frá Getty Images, Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

GERJUN

Leyfa gagnlegum bakteríum að breyta sykri í sýrur
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Mynd: eftir Mizina, Canva

SÚRMJÓLK SÝRÐUR RJÓMI

Gerjuð mjólk

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum.

KEFIR

Gerjaður mjólkurdrykkur

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir Fascinadora frá Getty Images, Canva

JÓGÚRT

Gerjuð mjólkurvara

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

GERJUN

Leyfa gagnlegum bakteríum að breyta sykri í sýrur
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Mynd: eftir vm2022, Canva

SMJÖRMJÓLK

Ræktuð mjólkurvara

notað í Danmörku, Svíþjóð, Noregi, Finnlandi.

SÝRÐUM RJÓMA

Tegund af sýrðum rjóma

notað í Lettlandi, Litháen, Eistlandi, Finnlandi

Mynd: Magone frá Getty Images, Canva

Mynd: eftir Svetlónu Lazhko, Canva

YFIRVARASKEGG

Gerjuð hryssumjólk

sjaldgæfari, en þekktur á sumum
Norðurlöndum

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

GERJUN

Leyfa gagnlegum bakteríum að breyta sykri í sýrur
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Mynd: eftir atlasstudio, Canva

KVASS

Gerjaður drykkur úr rúgbrauði

notað í Lettlandi, Litháen, Eistlandi

MJÖÐUR

Gerjaður hunangsdrykkur

notað í Lettlandi, Litháen, Eistlandi;
sjaldgæfari á Norðurlöndum

Mynd: eftir bhofack2 frá Getty Images, Canva

BERJAVÍN

Vín úr gerjuðum berjum

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir igorri frá Getty Images, Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

GERJUN

Leyfa gagnlegum bakteríum að breyta sykri í sýrur
(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Mynd: eftir pixelshot, Canva

BRAUÐ GERJUN

Varðveita korn með súrdeigsgerjun

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

BRAUÐ GERJUN

Súrdeigsbrauð deigsbrauð gerjast

Mynd: eftir SensorSpot frá Getty Images Signature,
Canva

RÚGBRAUÐ MEÐ FRÆJUM

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir gitusik frá Getty Images, Canva

Mismunur á varðveislutækni á Norðurlöndum og Eystrasaltssvæðum

REYKINGARTÆKNI

Norræn: Á Norðurlöndunum er sterk hefð fyrir þurreldun, sérstaklega með fiski. Sem dæmi má nefna stofnfisk (þurrkað þorsk) og klippfisk (saltfisk og harðfisk). Kjötvörur eins og sænska rullepölse (kryddað rúllukjöt) eru líka áberandi.

Eystrasalt: Eystrasaltslöndin nota oft þækil og súrsun fyrir kjöt og grænmeti. Þurrkun á kjöti eins og litháískum skilandis (reyktum og þurrkuðum pylsum) og ýmsu súrsuðu grænmeti er ríkjandi.

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-
2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

Mynd af Mykola Lunov, Canva.

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

REYKINGAR

Kaldar reykingar: Reykingar á mat við lágan hita ekki hærra en 100 gráður, og oftast á milli 65 og 85 gráður;
Heitar reykingar: Að reykja mat við hærra hitastig á milli 80 og 150°C
 (notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

Mynd: eftir FerhatMatt frá Getty Images Signature, Canva

REYKTUR LAX

Reyktur lax

notað í Danmörku, Noregi

TIPPARAR

Reykt síld

notað í Svíþjóð, Danmörku, Finnlandi

Mynd: eftir metinkiyak frá Getty Images Signature, Canva

Mynd: eftir Carol_Ann_Peacock frá Getty Images, Canva

FINNAN JÁRNSMIÐUR

Reykt ýsa

notað í Finnlandi, Svíþjóð

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

REYKINGAR

Kaldar reykingar: Reykingar á mat við lágan hita ekki hærra en 100 gráður, og oftast á milli 65 og 85 gráður;
Heitar reykingar: Að reykja mat við hærra hitastig á milli 80 og 150°C
 (notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum).

PASTRAMI

Lækkað og reykt kjöt

notað í Danmörku; sjaldgæfari á öðrum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir FSafakOguz frá Getty Images, Canva

REYKT KJÖT

reykt samkvæmt aldagömlum
 lettneskum hefðum og notar
 eingöngu álviði og hreinar
 álflögur í reykingarferlinu

notað í Eystrasaltslöndunum

Mynd: eftir metinkiyak frá Getty Images Signature, Canva

REYKTAN MAKRÍL

**Kaldar reykingar Heitar
 reykingar**

notað í Eystrasaltslöndunum

Mynd: eftir Carol_Ann_Peacock frá Getty Images, Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ÞURRKUN

Loftþurrkun, frostþurrkun, sólþurrkun, ofnþurrkun, ofþornun

Mynd: eftir Leo Malsam frá Getty Images, Canva

LOFTÞURRKUN

**Að þurrka mat
náttúrulega undir
berum himni**

notað á öllum Norðurlöndum
og Eystrasaltslöndum

FROSTÞURRKUN
Fjarlægir raka úr mat með því
að frysta og sublimera síðan
ísinn

notað á öllum Norðurlöndum;
sjaldgæfari í Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir DAPA Images, Canva

Mynd: eftir apidachjsw frá Getty Images, Canva

SÓLÞURRKUN
Notkun sólarljóss til að þurrka
mat

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ÞURRKUN

Loftþurrkun, frostþurrkun, sólþurrkun, ofnþurrkun, ofþornun

Mynd: Rytis Bernotas frá Getty Images, Canva

OFNÞURRKUN

Notaðu ofn til að þurrka mat

notað á öllum Norðurlöndum og

Eystrasaltslöndum

Boletus sveppir að þorna í

ofni

notað í Eystrasaltslöndunum

OFÞORNUN

Fjarlægir raka með því að

nota þurrkara

notað á öllum Norðurlöndum og

Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir DAPA Images, Canva

Mynd: byTT frá Getty Images, Canva

STOKKFISKUR

Ósaltaður fiskur þurrkaður af
köldu lofti og vindi (þorskfiskur)

notað í Noregi á Íslandi

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ÞURRKUN

Loftþurrkun, frostþurrkun, sólþurrkun, ofnþurrkun, ofþornun

Mynd: eftir anouchka frá Getty Images Signature Canva

KLIPPFISKUR

Salt- og harðfiskur

notað í Noregi á Íslandi

þurrkaður saltaður
þorskfiskur

BILTONG

Þurrkað kjöt

sjaldgæfara, ekki hefðbundið á
Norðurlöndum og í Eystrasaltslöndunum

Mynd: eftir Drbouz frá Getty Images Signature, Canva

PEMMÍKAN

Blanda af þurrkuðu kjöti og fitu (blanda af tólgi, þurrkuðu kjöti og stundum þurrkuðum berjum. Kaloríuríkur matur, hægt að nota hann sem lykilpátt í tilbúnum máltíðum eða borða hann hráan)

sjaldgæfara, ekki hefðbundið á
Norðurlöndum og í Eystrasaltslöndunum

Mynd: b The prepared.com

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ÞURRKUN

Loftþurrkun, frostþurrkun, sólþurrkun, ofnþurrkun, ofþornun

SKÍTHÆLL

Strimlar af þurrkuðu kjöti
(ýmsir kjöthrynningar)

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir luxiangjian4711 frá Getty Images
Signature, Canva

BERJAPURRKUN

þurrkun ber til varðveislu
(þurr trönuber)

(notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum)

Mynd: eftir Stefan_Alfonso frá Getty Images, Canva

Mynd: eftir alle12 frá Getty Images Signature, Canva

JURTAÞURRKUN

þurrkandi jurtir til
langtímageymslu

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ÞURRKUN

Loftþurrkun, frostþurrkun, sólþurrkun, ofnþurrkun, ofþornun

Mynd: eftir bhofack2 frá Getty Images Canva

ÁVAXTALEÐUR

Þurrkað ávaxtamauk (Sætt heimabakað jarðarberjaávaxtaleður)

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

FLATBRAUÐSPURRKU

Varðveislaþrauð með þurrkun

(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum)

Mynd: eftir Skoða meira eftir Andrew Poplavsky, Canva

Mynd: eftir Promo_Link frá Getty Images, Canva

RUSK

Tvisvar bakað brauð

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ÞURRKUN

Loftþurrkun, frostþurrkun, sólþurrkun, ofnþurrkun, ofþornun

HARDTACK

Hart, þurrt kex

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir bhofack2 frá Getty Images Canva

FLATBRAUÐSPURRKU

Varðveislaþrauð með þurrkun

(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum)

Mynd: eftir Skoða meira eftir Andrew Poplavsky, Canva

RUSK

Tvisvar bakað brauð

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir Promo_Link frá Getty Images, Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

RÁÐHÚS

BEIKON

Lækkuð svínakjöt

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir Lecic frá Getty Images Canva

SKINKA

Sýrð skinka

notað í Svíþjóð

Mynd: eftir Vby Edward Olive, Canva

Mynd: eftir 4kodiak frá Getty Images, Canva

SALAMI

Lækkuð pylsa

notað í Danmörku, Svíþjóð, Noregi

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

RÁÐHÚS

Mynd: eftir Lecic frá Getty Images Canva

LÆKKAÐUR MATUR

Norskt saltkjöt

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

PYLSA

Læknuð pylsa að frönskum hætti aðlöguð á Norðurlöndum

notað í Noregi

Mynd: eftir PicturePartners frá Getty Images, Canva

Mynd: eftir 4kodiak frá Getty Images, Canva

PYLSU RÚLLA

Valsað, kryddað og svínakjöt

notað í Danmörku

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

RÁÐHÚS

Mynd: Genadijs Stirans,
Canva

SYKURMEÐFERÐ

Geymist með sykri

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

**Fersk trönuber í sykri - lettnesk
matargerð**

Mynd: eftir Elena Photo Canva

MELASSI RÁÐHÚS

Varðveisla með melassa

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir Vby Edward Olive, Canva

LIFRARMAUK

Lifrarpaté

notað í Danmörku

Mynd: eftir 4kodiak frá Getty Images, Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

RÁÐHÚS

Mynd: af Africa images, Canva

LIFRARPYLSA

Pylsa gerð með lifur

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

BLÓÐPYLSA

Pylsa gerð með blóði

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir JacquesPALUT frá Getty Images, Canva

BLÓÐBÚÐINGUR

Blóðbúðingur

Blóðpudding er einn af hefðbundnum sænskum réttum úr dýrablóði. Það er venjulega útbúið með svínablóði sem er blandað saman við hveiti, bjór eða svagdricka, smjóri og kryddi, síðan eldað í ofni. Þegar það er búið er það skorið í þunnar sneiðar og steikt með smá smjóri eða olíu þar til það er örítið stökkt á yfirborðinu.

notað í Svíþjóð

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

RÁÐHÚS

KJÖT Í ASPI

Aspic er gert úr beinum og hlutum eins og fótleggjum og ökklum, stundum hausum, hala sem náttúrulegt gelatín). Aspic getur verið sterkara til lengri varðveislu (1-2 vikur) og hlauplíkt til tafarlausrar neyslu, undir áhrifum frá öðrum matargerðum.

notað í Eystrasaltslöndunum

Mynd: eftir shoot_nik frá Getty Images, Canva

FISKUR Í ASPIC

áhrif frá öðrum matargerðum; Aspic getur verið náttúrulegt af fiskbeinum, hausum, uggum eða með gelatíni.

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir perednianskina frá Getty Images, Canva

LIÐFJÁR Í GJÖF

Kjúklingur í aspic

Undir áhrifum frá öðrum matargerðum; til að ná náttúrulegum aspic alifugla ætti að sjóða meira en 8 klukkustundir; má líka elda með gelatíni;

notað í Svíþjóð

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

LÆKNA

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

PICKLE

Mynd: af Africa images, Canva

Höfuðostur eða brawn

Höfuðostur (hollenska : hoofkaas) eða brawn er kalt niðurskorið terrine eða kjöthlaup sem er upprunnið í Evrópu, ef til vill Þýskalandi til forna. Það er búið til með holdi úr höfði kálfs eða svíns (sjaldnar sauðfé eða kú), venjulega sett í aspic og venjulega borðað kalt, við stofuhita eða í samloku. Þrátt fyrir nafnið er rétturinn ekki ostur og inniheldur engar mjólkurvörur. Hlutarnir á höfðinu sem notaðir eru eru mismunandi og geta falið í sér tunguna en eru ekki almennt með heila, augu eða eyru.

notað í Danmörku

KAVÍAR

Saltfiskegg

notað á öllum Norðurlöndunum og Eystrasaltslöndunum (einnig er innfluttur svartur kavíar neytt í Eystrasaltslöndunum)

Mynd: eftir Woloha frá Getty Images, Canva

HROGN

Fiskegg

(t.d. eru súrsuð síldarhrogn notuð í Eystrasaltslöndunum)

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Ljósmynd eftir Jonathan Austin Daniels frá Getty Images Signature, Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

CONFITING

Matreiðsla og varðveisla í fitu

Mynd: eftir vm2002, Canva

ÆI

Skýrt smjör

sjaldgæfara, ekki hefðbundið á Norðurlöndum og í Eystrasaltslöndunum

SVÍNAFEITI

Útfærð svínafita

(notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum)

Mynd: eftir vikif frá Getty Imagesy, Canva

Mynd: eftir DimaSobko frá Getty Images, Canva

TÓLG

Elduð nauta- eða kindafita

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Nordplus

Mismunur á varðveislutækni á Norðurlöndum og Eystrasaltssvæðum

VARÐVEISLA GRÆNMETIS

Norrænt: Rótargrænmeti eins og kartöflur, gulrætur og rófur er geymt í rôtarkjallara og stundum gerjað. Súrsun er einnig notuð en er ekki eins ríkjandi og á Eystrasaltssvæðinu.

Eystrasalt: Grænmeti er oft súrsað eða gerjað, þar sem kál, rófur og gúrkur eru algeng dæmi. Eystrasaltshefðin að súrsa mikið úrval af grænmeti er lykilatriði.

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-
2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

Mynd eftir nakonechnyy frá Getty
Imagess, Canva.

Mismunur á varðveislutækni á Norðurlöndum og Eystrasaltssvæðum

VARÐVEISLA ÁVAXTA OG BERJA

Norræn: Á Norðurlöndum eru ber eins og lingonber og skýjaber oft varðveitt í sultu, hlaupi og sírópi. Notkun þessara berja í sósur og eftirrétti er útbreidd.

Eystrasalt: Eystrasaltssvæðið varðveitir einnig margs konar ber, en sterkari hefð er fyrir því að búa til berjavín og gerjaða berjadrykki. Súrsun ávaxta eins og epli og plóma er einnig algengt.

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-
2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

Mynd eftir Dar1930 frá Getty Images,
Canva.

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

NIÐURSUÐU OG VARÐVEISLA

Geymsla matvæla í lokuðum krukum eða dósum
notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir jarmoluk frá Pixabay, Canva

SULTUGERÐ

Varðveita ávexti með sykri

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir Dragunov1981 frá Getty Images, Canva

MARMELAÐI

**Varðveisla sítrusávaxta með
sykri**

(notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum)

Mynd: Sarsmis frá Getty Images, Canva

VARÐVEISLA

**Almennt hugtak fyrir ávexti sem
eru varðveittir með sykri**

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

NIÐURSUÐU OG VARÐVEISLA

Geymsla matvæla í lokuðum krukkum eða dósum
notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

COMPOTE

Varðveita ávexti með sykri

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir sobolichall frá Getty Images, Canva

LINGONBERRY VARÐVEITIR

Túnaber varðveitt með sykri

notað í Svíþjóð, Finnlandi

Mynd: eftir bhofack2 frá Getty Images, Canva

Mynd: eftir RolfAasa frá Getty Images Signature, Canva

LINGONBERRY

Túnaber varðveitt með sykri

notað í Svíþjóð, Finnlandi

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

VARÐVEITA Í ÁFENGI OG EDIKI

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

EDIK GERÐ

Mynd: eftir Olivka888 frá Getty Images, Canva

EPLASAFI EDIK

Varðveisla með því að breyta áfengi í edik (eplasafi edik)

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

MALT EDIK

Edik úr maltuðu byggi

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir nýju útliti frá Getty Images Signature, Canva

Mynd: eftir billdoss frá Getty Images, Canva

BJÓR BRUGGUN

Gerja korn til að búa til bjór

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ANDAR

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir pemblton frá Getty Images, Canva

SNAPS

Eimað brennivín oft
bragðbætt með
kryddjurtum eða
ávöxtum

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd af GoodLifeStudio frá Getty Images Signature, Canva

AQUAVIT

Eimað brennivín bragðbætt
með kúmeni

notað í Danmörku, Noregi, Svíþjóð

Mynd: eftir Szakaly frá Getty Images, Canva

Mynd: eftir fotomem frá Getty Images, Canva

HEIMAEIMING

Lítill eiming til að varðveita
áfenga drykki

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ÖNNUR TÆKNI

LUTFISKUR

Harðfiskur blandaður í lút

Fiskgrind með harðfiski (Lutefisk) á Lofoten-eyjum í Noregi

notað í Noregi

Mynd: eftir pemblton frá Getty Images, Canva

RÓTARKJALLARI GEYMSLA

Grænmeti geymt á köldum, dimmum stað

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir pixelshot, Canva

Mynd eftir cpjanes frá Getty Images, Canva

KARTÖFLUSTERKJU

Varðveita kartöflur með því að breyta þeim í sterkju

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir YelenaYemchuk frá Getty Images Pro, Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ÖNNUR TÆKNI

PEKTÍN ÚTDRÁTTUR

**Að draga pektín úr
ávöxtum til sultugerðar**
notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir bdsþn frá Getty Images Pro, Canva

Mynd :af Everyday betra að gera allt sem þú elskar
frá Getty Images, Canva

SINNEPSGERÐ

**Varðveita sinnepsfræ sem
krydd**

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd eftir victoriya89 frá
Getty Images, Canva

PIPARRÓT

**Varðveita rifna
piparrótarrót**

notað á öllum Norðurlöndum og
Eystrasaltslöndum

Mynd: eftir eskymaks frá Getty Images, Canva

NORRÆN & EYSTRASALTSVERNDARTÆKNI

ÖNNUR TÆKNI

HUNANGSVARÐVEISLA

Mynd :af Everyday betra að gera allt sem þú elskar frá Getty Images, Canva

Notkun hunangs til að varðveita ávexti eða hnetur til dæmis, quince í hunangi – notað í Lettlandi

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd eftir UserGI15542684 frá Getty Images,, Canva

Mynd: eftir bdsnpn frá Getty Images Pro, Canva

CLOTTED CREAM

Þykkur krem

notað á öllum Norðurlöndum og Eystrasaltslöndum

Mynd Skoða meira eftir Vladimir Mironov Canva

KIWI

Gerjaðir sjófuglar

Kiviak eða kiviaq er hefðbundin vetrarfæða Inúíta frá Grænlandi sem er gerð úr smáafuglum (Alle alle), tegund sjófugla, gerjað í selskinni.

Til að varðveita ferli myndir, leitaðu á Netinu.

notað á Grænlandi

Mynd: eftir Daniel Jara frá Getty Images, Canva

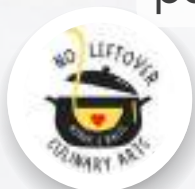
Samantekt á helstu muninum á varðveislutækni

- Gerjun: Mikil áhersla lögð á Litháen, Lettland, Svíþjóð og á Íslandi, með einstökum vörum eins og kvass, skyr og surströmming.
- **Purrkun: Mikilvægt á Íslandi, Noregi og Færeyjum, sérstaklega fyrir fisk.**
- **Reykingar: Mikið notað á öllum svæðum en með staðbundnum breytingum á fiski, kjöti og jafnvel osti.**
- Súrsun: Sérstaklega áberandi í Danmörku, Svíþjóð og Eystrasaltsríkjum (Lettlandi, Eistlandi).
- Söltun: Algeng aðferð alls staðar en sérstaklega mikilvæg í strandhéruðum eins og Íslandi og Færeyjum.
- Frysting: Náttúrulega notað á Grænlandi vegna kalds loftslags.

Aðferðir til að varðveita matvæli á Norðurlöndunum og Eystrasaltssvæðum, þó að þær séu mjög líkar vegna landfræðilegrar nálægðar og loftslagsskilyrða, hafa einnig sérstakan mun sem hefur áhrif á staðbundnar hefðir, tiltækar auðlindir og menningarhættir. Hér er yfirlit yfir þennan mun.

Hvert svæði aðlagar þessar aðferðir að sérstöku loftslagi, tiltækum auðlindum og menningarlegum óskum, sem leiðir til ríkrar og fjölbreyttrar matreiðsluhefðar á Norðurlöndum og Eystrasaltssvæðum.

Þó að Norðurlönd og Eystrasaltssvæðin deili mörgum aðferðum til að varðveita matvæli, þá endurspeglar sérstakar aðferðir og tegundir matvæla sem varðveitt er einstakt menningar- og umhverfissamhengi þeirra. Norræn varðveisla leggur oft áherslu á gerjun mjólkurafurða og fiska, auk þess að nota sérstakar reykingaraðferðir. Aftur á móti sýnir Eystrasaltssvæðið fjölbreyttara úrval af súrsuðu grænmeti og gerjuðum drykkjum ásamt heitum reykingum. Þessi munur varpar ljósi á fjölbreyttan matreiðsluarfleið þessara nágrannasvæða.

Samantekt

Þessi stafræni bæklingur 'Hin hefðbundna og nútímalega matarverndartækni úr norrænni/baltneskri matargerð' er hluti af verkefninu NPAD-2022/10049 þróunarniðurstöður innan ramma stafræna námskeiðsins 'Stafrænt námskeið í NO LEFTOVER Norræn/Baltnesk matreiðslulist fyrir Fullorðinskennarar þar á meðal. Tilgangurinn er að bæta aðferðir við fullorðinskennslu, aðgengi fullorðinna að námi, bæta gæði fullorðinsnáms og mæta nýjum eða breyttum þörfum fyrir breytt umhverfi einstakra tilboða í gestrisni, fjölbreytni í matargerð og fjölbreytni, straumum í ferðapjónustu fyrir ný upplifun og smekk, nútímasamfélag þarf tæknilega og stafræna endurbætur og endursnið, áherslu á sjálfbærni til að viðhalda hefðum og menningararfi sem og alþjóðlegum og innlendum auðlindum með ábyrgri neyslu og notkun staðbundins hráefnis og annarra auðlinda.

Í þessum stafræna bæklingi er farið yfir 100 hefðbundnar varðveisluaðferðir með NO LEFTOVER hugmynd frá Danmörku, Eistlandi, Lettlandi, Íslandi og Litháen með 10 uppskriftum frá hverju skráðu landi. Auk þess eru í bæklingnum uppskriftir frá Finnlandi, Svíþjóð, Noregi, Grænlandi og Færeyjum. Þessar aðferðir fela í sér söltun, söltun, súrsun, gerjun, reykingu, þurrkun, áfyllingu, niðursuðu og aðrar aðferðir.

Meginhugtakið við val á hefðbundinni varðveislutækni er notkun á 100% hráefnis. Þess vegna innihalda margar skráðar uppskriftir nokkrar aðferðir fyrir einn vöruvalmynd til að sýna fram á fleiri notkun á hinum ýmsu formum nákvæmlega á hefðbundnu formi sem getur leitt til þess að lágmarka afganga með tilliti til mismunandi gerjunaraðferða, varðveislur, notkun mismunandi hluta hráefnisins og soun. Uppskriftirnar draga fram hugmyndafræði viðhorfs hráefnisins til að sjá fegurð náttúrunnar, íhuga að neyta minna kjöts og fisks og hvetja til landbúnaðar, garðyrkju og útivistar.

Norrænn/baltneskur Tróðisauki Verkemiskenni: NPAD-2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

Mynd: Skoðaðu mætti eftir Oksana Vejus, Canva

Niðurstaða

Þessi stafræni bæklingur "Hin hefðbundna og nútímalega tækni til að varðveita mat frá norrænni/baltneskri matargerð" sem hluti af verkefninu NPAD-2022/10049 inniheldur yfir 100 varðveisluaðferðir flokkaðar og skráðar með NO LEFTOVER hugmyndinni frá Danmörku, Eistlandi, Lettlandi, Ísland og Litháen með myndum og útskýringum á aðferðum og aðferðum, vörum frá hverju skráðu landi. Auk þess er í bæklingnum varðveislutækni og uppskriftir frá Finnlandi, Svíþjóð, Noregi, Grænlandi og Færeyjum.

Meginhugmyndin um val á varðveislutækni er notkun á 100% hráefnis með því að deila reynslu og hefðum á milli Norðurlandanna og Eystrasaltsríkjanna og skapa innblástur fyrir notkun þessara aðferða á mismunandi svæðum með tilliti til hefðbundinna og nýstárlegra forma. Þess vegna innihalda margar skráðar uppskriftir nokkrar uppskriftir fyrir einn vöruvalmynd til að sýna fram á fleiri notkun á hinum ýmsu formum nákvæmlega á hefðbundnu formi sem getur leitt til þess að lágmarka afganga með tilliti til mismunandi gerjunaraðferða, varðveislu, notkun mismunandi hluta hráefnisins og sóun. Uppskriftirnar draga fram hugmyndafræði viðhorfs hráefnisins til að sjá fegurð náttúrunnar, íhuga að neyta minna kjöts og fisks og hvetja til landbúnaðar, garðyrkju og útivistar.

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

Mynd: Lettneskur matur.
Pies.Canva.

Tilvísunarlisti

- Aloysius, N., Ananda, J., Mitsis, A., Pearson, D. (2023). Af hverju er fólk illa farið með matarafganga? Kerfisbundin úttekt á bókmenntum og rammi til að greina hegðun sem myndast við matarúrgang heimilanna. Visindi beint. Fáanlegt á <https://doi.org/10.1016/j.appet.2023.106577>
- Arctic Adventures. (2022). Íslenskur matur. Fæst á <https://adventures.is/blog/icelandic-food/>
- Balcere, A., Sēja, G. (2014). Fiskréttir. Úrval, vinnsla, uppskriftir. Riga: Apgads Zvaigzne ABC. ISBN: 978-9934-0-4122-8.
- Eystrasaltsmatargerð. (2024). Fáanlegt á <https://www.balticseaculinary.com/en>
- Eystrasaltsmatargerð. (2024). Handbækur. Fáanlegt á <https://www.balticseaculinary.com/handbooks>
- Eystrasaltsmatargerð. (2024). Matreiðsluleiðir Eystrasaltsins. Fáanlegt á <https://www.balticseaculinary.com/joint-activities>
- Bianchi, G., Pisiotis, U., Cabrera Giraldez, M. (2022). GreenComp – Evrópskur sjálfbærniæfnirrammi. Bacigalupo, M., Punie, Y. (ritstjórar), EUR 30955 EN, Útgáfuskrifstofa Evrópusambandsins, Lúxemborg; ISBN 978-92-76-46485-3, doi:10.2760/13286, JRC128040. Aðgengilegt á https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC128040/JRC128040_001.pdf
- Matreiðslumaður Eram, eldri sous kokkur, Akadémían í sætabrauð og matreiðslu. (2023). Skurðpunktur matreiðslulistar og tækni: Nýjungar í matreiðslumenntun. Fáanlegt á <https://www.expresscomputer.in/guest-blogs/the-intersection-of-culinary-arts-and-technology-innovations-in-culinary-education/104718/>
- Climatesmartchefs.eu. (n/d). Hvernig geta kokkar hjálpað til við að bjarga jörðinni. Fáanlegt á <https://climatesmartchefs.eu/wp-content/uploads/2022/05/How-can-chefs-help-to-save-the-planet.pdf>
- Compotes. Jamm. Safi. Compotes. Jams. Safi. Riga: District Zvaigzne ABC. ISBN 978-9934-0-2722-2.
- Culinary Heritage Network. (2024). Fáanlegt á <https://www.culinaryheritage.net/>
- Deb Dulal Das (2023). Uppgötvaðu hvernig staðbundin uppspretta gjörbyltir sjálfbærum fyrirtækjum. Fáanlegt á <https://www.dragonsourcing.com/discover-how-local-sourcing-is-revolutionizing-sustainable-businesses/>
- Galēja, I. (2012). Páskaréttir. Páskamatur. Riga: District Zvaigzne ABC.
- Gjöf í krukku. Gjöf í krukku. Riga: District Zvaigzne ABC. ISBN: 978-9934-0-2681-2.
- Gilman, S.A. (n/d.) A World of Flavor: 7 Traditional Foods of Greenland. Fáanlegt á <https://world.expeditions.com/expedition-stories/stories/a-world-of-flavor-7-traditional-foods-of-greenland>
- Grèzes-Bürcher, S., Grèzes, G. (2023). Að hanna sjálfbært, hringlaga matargerðarkerfi. Fáanlegt á <https://link.springer.com/article/10.1007/s43615-023-00295-w>

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni: NPAD-2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

Mynd: Canva.

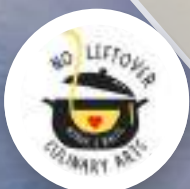
Tilvísunarlisti

- Leiðsögumaður til Færeyja. (2024). Heildarleiðbeiningar um matarmenningu Færeyja. Fáanlegt á <https://guidetofaroeislands.fo/history-culture/faroe-islands-food-guide/>
- Jaramishian, S. (2011). Raw foodism. Grunnuppskriftir úr vörum sem fást í Lettlandi. Hressing. Grunnuppskriftir úr vörum sem fást í Lettlandi. Riga: District Zvaigzne ABC. ISBN 978-9934-0-2261-6.
- Lettnesk matargerð. (2024). Fáanlegt á <https://www.balticseaculinary.com/countries/LVA>
- Latvian Environmental Geology and Meteorology Centre (n.d.) Veðurfræðitímabil í Lettlandi. Fáanlegt á <https://videscentrs.lv/gmc.lv/lapas/meteorologiskas-sezonas-latvija> 19. desember 2022.
- Mahfud, T., Pardjono og Lastariwati, B. (2019). HÆFNI KOKKINS SEM LYKILÞJÓÐUR Í ÁRANGUR Í MATARFERÐAÞJÓNUSTA: STUTTA BÓKMENNTIRIT. GeoJournal of Tourism and Geosites, 26(3), 1057–1071. <https://doi.org/10.30892/gtg.26329-417>. Fáanlegt á <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC128040>
- Maricopa Community Colleges. (n.d.) Handbók um sjálfbæra matreiðslu. Fáanlegt á <https://open.maricopa.edu/sustainablecookinglabmanual/chapter/1-3-what-does-sustainable-cooking-mean-why-does-it-matter/>
- Utanríkisráðuneyti Lýðveldisins Litháen. (2014, uppfært 2023). Samstarf Norðurlanda og Eystrasaltsríkja (NB8). Fáanlegt á <https://urm.lt/default/en/foreign-policy/lithuania-in-the-region-and-the-world/regional-cooperation/nb8>
- Norðurland. (2024). Matreiðslu norræn. Fáanlegt á <https://www.norden.org/en/search?query=culinary>
- Norðurland. (2012). Norræn næringarráðleggingar 2012. Samþætting næringar og hreyfingar. Fáanlegt á <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:745807/FULLTEXT01.pdf>
- Nordic Expat Shop. (2023). Rík saga hefðbundins skandinavísku matar. Fáanlegt á <https://nordicexpatshop.com/ENG/blog/the-rich-history-of-traditional-scandinavian-food/>
- Lettneska hagstofan. Opinber tölfræðigátt. (n.d.) Matarneysla. Fáanlegt á <https://stat.gov.lv/lv/statistikas-temas/iedzivotaji/majsaimniecibu-izdevumi/5196-partikas-produktu-paterins>.
- Olaines 1. vidusskola. Hefðbundin lettnesk matargerð. (n/d). Erasmus+ verkefnið „Senda menningararfleifð okkar til nýrra kynslóða“. Fáanlegt á http://www.olvsk.lv/uploads/file/starpt_projekt/Mantojums/Itaalija/Traditionaal_cuisine_latvia_MD.pdf
- Pygozne, I. (2022). Þjóðleg matargerð í Lettlandi. Þjóðaralfræðiorðabók. Fáanlegt á <https://enciklopedija.lv/skirklis/4980-nacion%C4%81l%C4%81-virtuve-Latvij%C4%81>.
- Stefnumótunartæki fyrir sjálfbærar og heilbriggt matarræði – Gera kleift að breyta matvælum á Norðurlöndunum. Fáanlegt á <https://nordregio.org/publications/policy-tools-for-sustainable-and-healthy-eating-enabling-a-food-transition-in-the-nordic-countries/>

Norrænn/baltneskur virðisauki Verkefniskenni:
NPAD-2022/10049

100% ENGIN AFSTAF

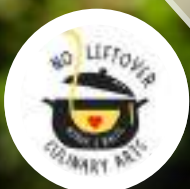
Mynd:.Canva.

Tilvísunarlisti

- Popila, A. (2013) Stevia í Lettlandi. Stavia í Lettlandi. Riga: Apgads Star ABC.
- Slow Food for Biodiversity. (2014)/ Ræstur Fiskur. Ark of taste. Available at [https://www.fondazione Slow Food.com/en/ark-of-taste-slow-food/raestur-fiskur/#:~:text=R%C3%A6stur%20fiskur%20\(air%20dried%20fermented,and%20haddock%20\(Melanogrammus%20aeglefinus\).](https://www.fondazione Slow Food.com/en/ark-of-taste-slow-food/raestur-fiskur/#:~:text=R%C3%A6stur%20fiskur%20(air%20dried%20fermented,and%20haddock%20(Melanogrammus%20aeglefinus).)
- Hagstofa Danmerkur. (2024). Danmörk tölfræði. Fáanlegt á <https://www.dst.dk/en/Statistik/emner/borgere/befolkning/befolkningstal>
- Steel, S. (2014). Stutt námskeið í varðveislu. Hratt, auðvelt, ljúffengt! Stutt námskeið í niðursuðu. Hratt, einfalt, ljúffengt! Riga: District Zvaigzne ABC. ISBN 978-9934-0-4698-8.
- Samtök lettneskrar ferðapjónustu á landsbyggðinni „Lauku celotājs“ (2014). Hefðbundinn og nútímalegur lettneskur matur og drykkur. Frídagur í Eystrasaltslöndunum. Fáanlegt á https://www.celotajs.lv/cont/publ/LatviesuEdieni2014/pdf/LatviesuEdieni2014_en.pdf
- Fjögurra árstíða matreiðslubókin. Matreiðslubók árstíðanna. (2008). Riga: Madris. ISBN 984-31-492-8.
- Norðurlandaráð og Norræna ráðherranefndin. (2024). Norðurlönd. Staðreyndir um Norðurlöndin. Fáanlegt á <https://www.norden.org/en/information/facts-about-nordic-countries>
- Norræna ráðherranefndin. (2020). Átta stórpróun í matvælaferfum Norðurlandanna og Eystrasaltsríkjanna. Fáanlegt á <https://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1506755/FULLTEXT01.pdf>
- Norræna ráðherranefndin. (2020). Aðgerðaáætlun fyrir framtíðarsýn 2030. Aðgengileg á <https://www.norden.org/en/publication/nordic-region-towards-being-most-sustainable-and-integrated-region-world>
- SDG sjóðurinn. (n.d.) Áskorun 2: Notaðu staðbundið. Fáanlegt á <https://www.sdgfund.org/challenge-2-use-local-produce>
- Visitfaroeislands.com. (2024). Færeyskur matur. Fáanlegt á <https://visitfaroeislands.com/en/about1/people-society/faroese-food>
- Mun fljúga í mat. (2024). Lettneskur matur: 15 hefðbundnir réttir til að leita að í Riga. Fáanlegt á <https://www.willflyforfood.net/latvian-food/>
- Worlddata.com (2024). yfirráðasvæði Danmerkur. Fáanlegt á <https://www.worlddata.info/europe/denmark/index.php>
- Zeidan, A. (2024). Norðurlönd. Britannica. Fáanlegt á <https://www.britannica.com/place/Nordic-countries>
- Zemītis G., Strenga G., Straube G., Šiliņš J., Krūmiņš G. (2016). Innsýn í mikilvægustu málefni lettneskrar sögu. Ríkiskanslari. Fáanlegt á <https://www.mk.gov.lv/lv/media/76/download>.
- Zuberbuehler, A. (n/d). Sp.: Hvað er matreiðslulist?. Fáanlegt á <https://hospitalityinsights.ehl.edu/culinary-arts>

Höfundar og þátttakendur:

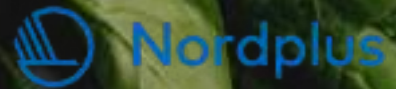
Zvereva, Olga, HOTEL SCHOOL Hotel Management College (Riga), verkefnastjóri, uppsetning, innihald og grafísk hönnun, hugmynd, uppbygging, klipping
Paraukienė, Laima, Vilniaus kolegija (Litháen)
Bjarnfríður Einarsdóttir, Hansina, STEP BY STEP COUNCULTING) Rafn (Ice , Jon, STEP BY STEP COUNCULTING (Ísland) Pels, Ruta, MITRA (Eistland)
Smulski, Aleksei, MITRA (Eistland) Högnadóttir, Anna, Com&Train (Danmörk) Pasnaka-Irkle, Inna, HOTEL SCHOOL Hotel Management College (Riga)

Verkefnakenni: NPAD-2022/1004

HIN HEFÐBUNDNA OG NÚTÍMALEGA TÆKNI TIL AÐ VARÐVEITA MAT ÚR NORRÆNNI/BALTNESKR I MATARGERÐ

Zvereva, O. o.fl. (2024). Hin hefðbundna og nútímalega tækni til að varðveita mat úr norrænni/baltneskri matargerð. Verkefnakenni: NPAD-2022/10049. "ENGIN AFSTAF Norræn/baltnesk matreiðslulist: stafrænt námskeið með þjálfunarefni og verkfærum fyrir fullorðinskennara". HOTEL SCHOOL Hotel Management College, Riga.
ISBN kóða 978-9934-643-02-6
Website: www.no-leftover-nordic-baltic-culinary-arts.com

Mynd: Canva.